

для господарювання – економічна культура, економічна контркультура чи економічна антикультура. Висновки, отримані після постановки проблеми, огляду літературних джерел, визначення мети і головних завдань, має зробити зацікавлений читач самостійно. Важливість дослідження економічної культури як чинника трансформації господарювання в умовах транзитивних процесів беззаперечна. Адже економічна культура є тим полем, на якому здійснюється господарювання, а її конституюючі і регулюючі детермінанти дозволяють моделювати господарські процеси і регулювати їх.

Перспективи подальших досліджень – неосянні. Тому вони мають визначитися інтересами науковця-дослідника, який має намір осмислити економіко-теоретичний сенс культурного впливу на зміни в господарюванні в умовах переходу до ринкової економіки або до постіндустріального суспільства і/або до нової економіки.

1. Гесць В. Характер перехідних процесів до економіки знань // Економіка України. – 2004. – № 4–5. 2. Задорожний Г.В., Березно О.В. Интеллектуальная экономика как общество одухотворенного интеллекта // Вісн. харків. національного ун-ту імені В.Н.Каразіна. – 2001. – № 508. 3. Кондрашова-Діденко В.І. Категорія "економічна культура" в структурі економічної теорії // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття / Відп. ред. В.Д.Базилевич. – К., 2000. 4. Кондрашова-Діденко В.І. Теоретико-методологічний аналіз економічної культури в трансформаційній економіці // Вісн. Київ. ун-ту. Економіка. – 2003. – № 66. 5. Мусіна Л.О. Основні засади переходу до економіки знань: перспективи для України // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. 6. Нижегородцев Р.М. Теоретические основы информационной экономики. – Владикавказ, 1998. 7. Помпеев Ю. Основы экономической культуры. – СПб, 1999. 8. Рыбкина Р.В. Экономическая культура как регулятор функционирования и развития экономики // Т.И.Заславская, Р.В.Рыбкина. Социология экономической жизни. – Новосибирск, 1991. 9. Тарасенко В. Модель деградативного социального развития // Украина – 2002. Мониторинг социальных zmian. – К., 2002. 10. Чухно А.А. Постиндустриальная экономика: теория, практика та їх значення для України. – К., 2003. 11. DiMaggio P. Culture and Economy // N.Smelter, R.Swedberg (eds.). The Handbook of Sociology. – Princeton. 1994. 12. DiMaggio P. Nadel's Paradox Revisited: Relational and Cultural Aspects of Organizational Structure // Networks and Organizations / N.Nohria, R.Eccles (eds.). – Boulder, Co. 1994. 13. Lash S. Critique of Information. – London. 2002. 14. Porter M., Sakakibara M. Competing at Home to Win Abroad: Evidence from Japanese Industry / Harvard Business School Working Paper 99-036. – 1998, September. 15. Sen A. The Concept of Wealth // The Wealth of Nations in the Twentieth Century: The Policies and Institutional Determinants of Economic Development. – Stanford, 1996. 16. Smelser N. Culture: Coherent or Incoherent // Theory of Culture / R.Munch, N.Smelter (eds.). Berkeley. 1992.

Надійшла до редколегії 30.04.04

І.В.Смолін, канд. екон. наук, доц.
кафедри економіки підприємництва, КНТЕУ

ФОРМАТИ СТРАТЕГІЧНОЇ ПЕРЕДБАЧУВАНOSTІ ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ОРГАНІЗАЦІЇ

Розглянуто питання передбачуваності змін у позаорганізаційному просторі з урахуванням об'єктивних характеристик рівня стабільності середовища і суб'єктивних аналітико-прогностичних можливостей організації. Запропоновано метод багатовимірної матричної діагностики рівня передбачуваності майбутніх змін у зовнішньому середовищі організації.

There viewed questions considering predictability of changes in external organizational environment. In charge of this changes there taken such objective characteristic as level of environmental stability and such subjective one as analytical and prognostic ability of organization. Also proposed forecasting of external environmental changes on the basis of multidimensional matrix diagnostic.

Зовнішнє середовище організації є однією з пріоритетних сфер дослідження в процесі реалізації методології стратегічного менеджменту. Сила його впливу на стратегічні побудови організаційних систем настільки велика, що більшість вчених сприймає динамічні ознаки середовища як об'єкт дослідження, рівня пізнання і передбачення і від поведінки якого залежить стратегічний успіх організації. Передбачення майбутніх змін є дуже складною методологічною і прикладною проблемою, що ставить під сумнів її можливість. Серед основних аргументів:

- ▶ багатовекторність різноманітних змін, що відбуваються в організаційному середовищі;
- ▶ термінальна невідповідність між часом аналітичного вивчення змін і періодом їх реального здійснення.

Що стосується першого зауваження, дійсно, в сучасному ринковому середовищі інтенсивність і амплітуда змін значно зросли. Однак змінюваність середовища не може бути скрізь однаково високою, як у просторі, так і у часі. Крім того, і прогностичні можливості різних суб'єктів ринку не бувають абсолютно однаковими. Термінальна невідповідність процесів ринкових змін і їх передбачення також має реальну основу. Так, точність визначення властивостей системи залежить від притаманній даній системі області невизначеності, всередині якої підвищення точності виміру однієї властивості спричиняє зниження точності виміру інших. З математичного погляду при $t > 0$ будь-який вимір пов'язаний з витратами часу, протягом якого досліджуваний динамічний процес і пов'язані з ним інші процеси змінюються. Чим більше вимір $x_i(t)$, тим більше часу він потребує, а отже, тим більшими будуть зміни $x_i(t)$, що в свою чергу зумовлює більшу помилку його виміру. Тому

для будь-якої пари процесів x_i, x_j маємо $t(x_i(t)) \cdot t(x_j(t)) \geq \sigma$, де σ – поріг точності виміру. Дане явище добре відоме в радіолокації. При частотно-модульованому радіолокаційному сигналі змінюється лінійна функція від координат і швидкості. Точність оцінки цієї функції є системним інваріантом, який зумовлює межу точності визначення координати і швидкості окремо. Виграючи в одному, ми обов'язково програємо в іншому – інакше зміниться інваріант, що неможливо для даного конкретного сигналу. Інший вимір буде відповідати іншому сигналу.

В економічних процесах також існує поріг визначеності, зумовлений об'єктивною змінюваністю взаємозалежних явищ. Але його координати мають не лише об'єктивну природу. Кожний суб'єкт економічної сфери має свої здатності оцінки оточуючих процесів, що залежать від його внутрішніх аналітичних можливостей. Тому поняття передбачуваності навколишнього середовища має відносний характер. Якщо ж погодитись з тим, що майбутні зміни в середовищі не підлягають визначенню, то напрошується логічний висновок щодо неможливості планування дій суб'єкта цього середовища. Отже, стратегічне планування, яке виникло під впливом ускладнення змін зовнішнього середовища, стає недоцільним з причин посилення того ж чинника в подальшому. Єдиною слабкою ланкою такого логічного ланцюга є суб'єктивний характер узагальнення про "непередбачуваність" змін зовнішнього середовища. Доречним тут буде згадати концепцію інтерактивного планування, розроблену Р.Акоффом [1, с. 68–79]. Мета інтерактивного планування полягає в тому, щоб допомогти членам організації розробити основи їх власного майбут-

© І.В.Смолін, 2005

нього і знайти шляхи його здійснення. Цей підхід передбачає постановку питання про те, що може бути зроблено нами для створення бажаного майбутнього зараз, а не просто визначенням того, яке буде це майбутнє без нашого втручання. Інтерактивне планування має в своїй основі ідею про те, що основні перешкоди здійсненню бажаних змін містяться не в загальному контексті проблеми, а у свідомості членів організації. Причому ці перешкоди нерідко виявляються не більш ніж припущенням. Тому, з певною мірою ймовірності, можна говорити про рівень передбачуваності змін середовища, а не про абсолютний його характер.

Одним із перших дослідників проблем передбачуваності змін у соціально-економічній сфері був М.Кондратьєв. Йому належить висновок щодо подвійної значущості передбачення, яке з теоретичних позицій дає змогу перевірити коректність наукових теорій і гіпотез, а в практичній площині забезпечує реальність виконання прийнятих з урахуванням результатів наукового передбачення планів. У 1926 р. він писав: "Всюди, де ставиться питання про дії, тобто про те, щоб так чи інакше змінити оточуюче середовище, тим самим ставиться питання про знання і прогноз" [2, с. 510].

Зрозуміло, що передбачення майбутніх змін середовища важливе не лише для здійснення впливу на нього. На рівні корпоративного управління результат наукового передбачення дуже важливий для вибору засобів адаптації організації до динаміки середовища. Заслугою М.Кондратьєва є визначення ролі знань про попередній розвиток об'єкта як наукової основи передбачення його майбутніх змін. Він назвав такі знання "залишками зацікавлюючих нас подій минулого".

Отже, основною складовою передбачення є моделювання минулих подій. Але повної і достовірної інформації про минуле не існує. Досліднику не відомо, в якому виді відбувались ті чи інші події минулого, тому для моделю-

вання процесів і явищ він повинен користуватись посередніми даними минулого періоду. Оскільки між моделлю минулого і результатом наукового передбачення існує логічний зв'язок, основою передбачення є причинно-наслідковий зв'язок з минулим. У разі відсутності такого зв'язку, передбачення було б пророцтвом, яке не має наукової основи, а можливість процесу пізнання світу – утопією. Передбачуваність змін зовнішнього середовища певною мірою залежить від існуючої економічної теорії пізнання оточуючих явищ і процесів. Дуже часто сучасні економічні процеси відбуваються всупереч існуючим науковим уявленням. Так, в умовах сучасної вітчизняної економіки, коли практично не діє закон про банкрутство (якщо тільки в його застосуванні не зацікавлені самі власники), підприємства не банкрутують. Замість цього зростають взаємні неплатежі, які втягують у своє коло нові суб'єкти ринку. З іншого боку, зареєструвати нове підприємство як окрему юридичну особу відповідно до діючого законодавства дуже просто. Виникає відомий феномен, який не може пояснити ортодоксальна економіка, коли збанкрутіле підприємство створює нову юридичну особу, переводить туди ліквідні активи і тим самим продовжує існування під іншою назвою. Такі явища є предметом аналізу в системі еволюційної економіки. У межах традиційної теорії, навпаки, такий аналіз суттєво ускладнений. Отже, передбачення майбутніх змін багато в чому залежить від суб'єктивних можливостей аналітика, який творчо підходить до тлумачення існуючих процесів і випадкових щодо традиційної економіки явищ. Рівень передбачуваності змін у середовищі залежить від двох обставин: об'єктивних ознак визначеності факторів середовища, що зумовлюють рівень його нестабільності; суб'єктивної здатності організації передбачувати зміни в необхідній перспективі.

Їх поєднання передбачає варіативність визначення рівня передбачуваності середовища (рис. 1, а).

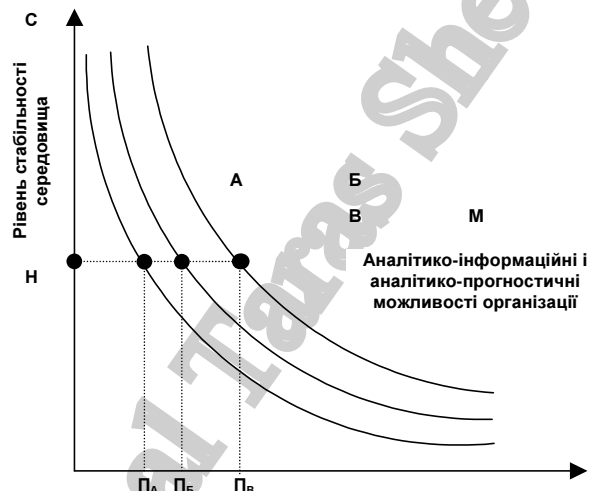

Рис. 1, а. Оцінка рівня передбачуваності змін зовнішнього середовища організації

Загальною закономірністю є зниження реальної здатності організації передбачувати зміни в середовищі при зростанні рівня його нестабільності. Однак організації А, Б і В мають різний потенційний рівень такої здатності, що зумовлено їх індивідуальними аналітико-інформаційними і аналітико-прогностичними можливостями. При однаковому рівні нестабільності середовища

С організація А має кращі можливості пізнання факторів середовища, що зумовлює більш високий для неї порівняльний рівень передбачуваності зовнішніх змін.

Вірним є і зворотне твердження. При різному рівні нестабільності середовища оцінка передбачуваності змін зовнішнього середовища організаціями з різними потенційними можливостями може бути однаковою (рис. 1, б).

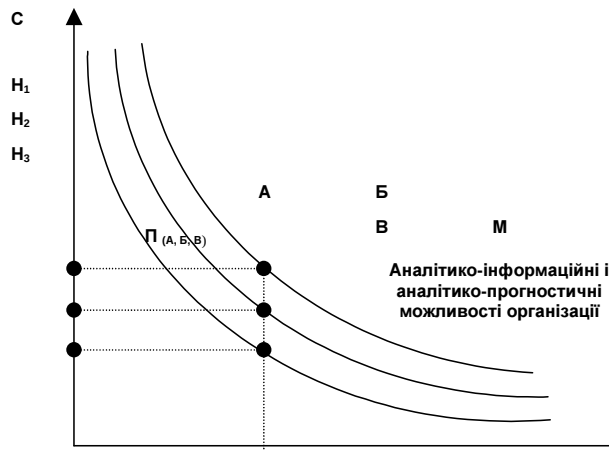

Рис. 1. 6. Оцінка рівня передбачуваності змін зовнішнього середовища організації

Тобто організація А має найвищу потенційну здатність до передбачення змін середовища, тоді як організація В не володіє такими якостями. Але організація А діє у більш нестабільному середовищі (H_1), порівняно з більш сприятливими умовами для організації В у відносно стабільному середовищі H_3 . Ця обставина вирівнює можливості організацій А і В щодо рівня їх реальної здатності передбачувати зміни зовнішнього середовища. Отже, організації, що діють у середовищах з різним рівнем стабільності, можуть обирати подібні моделі стратегічного управління.

З'ясування вимог і складнощів процесу передбачення дає змогу сформулювати основні обмеження передбачуваності змін зовнішнього середовища організації.

Рівень визначеності середовища. Це узагальнена характеристика середовища, що відображає об'єктивні передумови передбачення його майбутніх змін і поєднує такі ознаки, як динамізм, варіативність і флуентність процесів, що діють у зовнішньому середовищі організації (рис. 2).

2. Суб'єктивні можливості організації. Вони визначаються аналітико-інформаційними і аналітико-прогностичними можливостями кожної організації передбачувати майбутні зміни середовища, що робить їх об'єктом управління. Високий рівень кваліфікації персоналу аналітичного підрозділу організації при відповідному інформаційному, програмному і матеріальному забезпеченні суттєвим чином впливає на рівень передбачуваності змін в організаційному середовищі.

3. Строкова глибина і детальність прогнозних характеристик. Їх максимізація є бажаною передумовою формування стратегії організації. Проте вони відносяться до об'єктивно-обмежуючих факторів передбачуваності, і навіть незначне збільшення меж прогнозу суттєвим чином зменшує точність передбачення, а отже і його цінність.

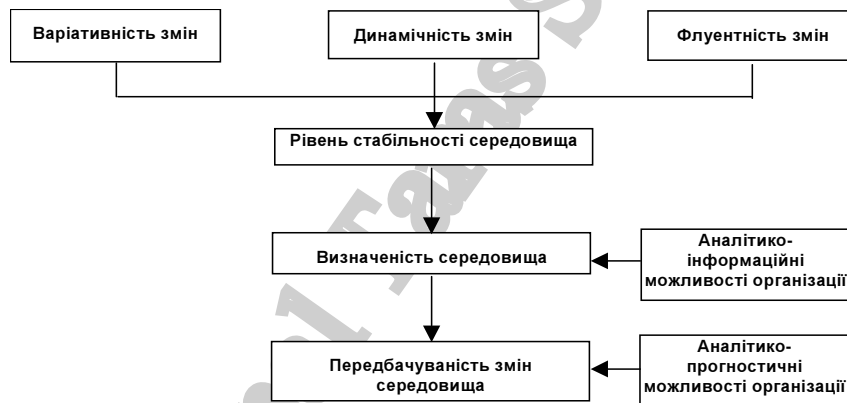

Рис. 2. Схема діагностики передбачуваності змін зовнішнього середовища організації

Оцінка рівня аналітико-прогностичних можливостей організації не може мати чітких кількісних параметрів і базується на "самовідчутті" власних сил і можливостей. Зрозуміло, що такі висновки можна зробити лише знаючи конкретні параметри кваліфікації персоналу, рівня забезпеченості матеріально-технічними ресурсами тощо, але їх узагальнюючий кількісний вимір уявляється

нереальним. Крім того, знання власних можливостей передбачення змін середовища необхідні організації для правильного вибору форми стратегічного управління, а не для проведення подальших аналітичних розрахунків. Отже, кількісний вимір передбачуваності змін середовища організації є не лише надскладним і малореальним, але й недоцільним щодо призначення його

результатів. Проблема визначення рівня передбачуваності змін у середовищі може бути вирішена на основі якісної оцінки суб'єктивних і об'єктивних можливостей організації на основі експертної оцінки. Однак це аж ніяк не знижує значущість цієї експертної оцінки, оскільки саме суб'єктивізм покладено в основу стратегічного управління більшістю наукових шкіл. Кожна сформована стратегія організації є продуктами суб'єктивного сприйняття умов середовища, можливостей і цілей суб'єкта ринку. Реалізація стратегій також здійснюється в режимі суб'єктивного розуміння шляхів досягнення бажаного результату. Тому оцінка здатності організації передбачувати зміни середовища на основі експертизи уявляється не лише єдиною можливою, але й науково виправданим підходом. Зважаючи на цілі визначення рівня передбачуваності змін і вважаючи це складною методичною проблемою, постає вибір методу узагальненої оцінки отриманих експертних висновків. Зазначені обставини потребують такого методу, який би, з одного боку, був придатним для застосування на рівні організації, з іншого – забезпечив отримання коректних результатів, необхідних для запуску механізму стратегічного управління. Найбільш придатним для цього уявляється метод матричного діагностування. Він широко застосовується в менеджменті, в тому числі і для ілюстрації витоків управлінських рішень. Однак наочність даного методу обмежує сферу діагностування трьома факторами. Тому при 5-факторній оцінці (рис. 2) виникають певні складності. Вони можуть бути подолані за умов послідовної оцінки рівня передбачуваності середовища за групами ознак. На першому етапі на основі ознак варіативності, динамічності і флуентності змін варто визначити якісний рівень стабільності середовища.

На другому етапі отриману характеристику слід зважити на два інші фактори: аналітико-інформаційні можливості організації і визначити шукану оцінку рівня передбачуваності змін середовища.

Однак оперування в економічних дослідженнях тільки агрегованими характеристиками досить небезпечно, оскільки це може призвести до некоректності кінцевих результатів. Це пов'язано з тим, що із збільшенням рівнів агрегації, на яких робляться відповідні узагальнення, зростає ймовірність помилок або неточностей, зумовлених відповідними припущеннями, що обов'язково існують при якісних оцінках економічних явищ і процесів. Для пояснення цього можна запропонувати простий арифметичний приклад: необхідно вирахувати суму представлених чисел у

цілих одиницях. Перший варіант: $0,3 + 0,3 + 0,3 + 0,3 \approx 1$. Другий варіант: $(0,3 + 0,3) + (0,3 + 0,3) \approx 2$.

Другий варіант розрахунку передбачає отримання проміжних результатів, з відповідним округленням. Як бачимо, кінцеві результати відрізняються в двічі.

Тому точність оцінки економічних явищ буде вищою при застосуванні більшої кількості первинних даних порівняно з обмеженою кількістю агрегованих характеристик. Для цього звичайний метод матричного діагностування потрібно дещо трансформувати в метод багатовимірного матричного діагностування. Вдосконалений метод не буде мати такої наочної форми, як попередній, але ступінь довіри до отриманих результатів, за умови відповідної кваліфікації аналітиків та їх здатності до логічних узагальнень, буде вищим.

Даний метод передбачає якісну диференціацію складових досліджуваного об'єкта, як правило за трьома рівнями з подальшим формуванням усіх можливих конфігурацій даних оцінок по визначених складових. Кожний варіант конфігурації являє собою вербальну модель порівняльної оцінки об'єкта, яка слугує інформаційною основою для формування комплексних аналітичних висновків. Кількість варіантів конфігурації оцінок збільшується в геометричній прогресії відносно кількості обраних рівнів оцінки і визначених факторів. При оцінці об'єкта за трьома рівнями (високий – середній – низький) кількість можливих варіантів конфігурації оцінок (N_k) розраховується за формулою $N_k = 3^n$, де n – кількість визначених факторів.

Підкреслимо, що цей розрахунок стосується всіх теоретично можливих варіантів конфігурації. У реальних умовах оцінки передбачуваності середовища дослідник буде мати лише один з варіантів, який відповідає конкретній організації та її середовищу. Зрозуміло, що аналітичні висновки стосовно даного середовища є результатом творчого процесу, однак їх якість певною мірою залежить і від правильно підбраного стандартизованого набору ознак і з їх варіацією в певному діапазоні. Такий підхід дає змогу отримати формалізовану оцінку рівня передбачуваності змін середовища, а до того ж виявити можливі конкретні оцінки з боку експертів.

Усі теоретично можливі варіанти конфігурації ознак рівня передбачуваності середовища організації наведено на рис. 3.

Передбачуваність (П)	Динамізм (Д)	Варіативність (В)	Флуентність (Ф)	Аналітико-інформаційні можливості (А _і)	Аналітико-прогностичні можливості (А _п)
Висока (В)	Д _(В,С,Н)	В _(В,С,Н)	Ф _(В,С,Н)	А _{і(В,С,Н)}	А _{п(В,С,Н)}
Середня (С)	Д _(В,С,Н)	В _(В,С,Н)	Ф _(В,С,Н)	А _{і(В,С,Н)}	А _{п(В,С,Н)}
Низька (Н)	Д _(В,С,Н)	В _(В,С,Н)	Ф _(В,С,Н)	А _{і(В,С,Н)}	А _{п(В,С,Н)}

Рис. 3. Матриця варіантів конфігурації ознак рівня передбачуваності зовнішнього середовища організації

Для формування зазначеного стандартизованого набору ознак середовища, що відповідає певному рівню його передбачуваності, необхідно керуватися системою таких правил: 1. Забезпечення диференціації пріоритетності досліджуваних ознак при ідентифікації рівня передбачуваності середовища. 2. Визнання певних варіантів конфігурації ознак некоректними або малоймовірними. 3. Обґрунтування некоректності варіантів конфігурації ознак на основі логіки взаємоузгодження їх рівнів і відповідності оцінки кожної ознаки умовно-рівню передбачуваності середовища.

У варіантах конфігурації оцінок у системі "аналітико-інформаційні-аналітико-прогностичні можливості" ("А_і-А_п") пріоритетність належить аналітико-прогностичним можливостям, оскільки вони мають більш узагальнений характер і базуються на її аналітико-інформаційних можливостях організації. Отже, А_п не можуть мати оціночний рівень вищий за А_і. Крім того, малоймовірним уявляється значне перевищення А_і над А_п.

Таким чином, з можливих варіантів конфігурації ознак у системі "А_і-А_п" слід виключити такі:

$$A_{i(V)}, A_{p(H)}; A_{i(C)}, A_{p(V)}; A_{i(H)}, A_{p(C)}$$

Наявність зазначених варіантів є свідченням некоректності експертних оцінок, що робить недоцільним їх використання в подальшій діагностиці передбачуваності змін середовища організації.

У варіантах конфігурації оцінок у системі "динамізм-варіативність-флуентність" ("Д-В-Ф"), пріоритетність має дещо іншу форму.

Причинна пріоритетність у системі таких оцінок відсутня, оскільки вони мають незалежний характер, і тому всі варіанти конфігурації даних ознак є реальними. Але вони здійснюють різний вплив на рівень передбачуваності середовища, що свідчить про наявність пріоритетності їх наслідкового зв'язку з цим параметром. Так, наявність навіть високого рівня динамізму середовища, хоча і ускладнює задачу передбачення, але не може слугувати перепорою для визначення можливого високого рівня передбачуваності змін середовища, зрозуміло за умов відповідних оцінок інших досліджуваних ознак. Більш принциповою ознакою є варіативність

змін, оскільки можливості їх передбачення менш реальні в порівнянні з динамізмом процесів у середовищі. Отже, при високій варіативності змін передбачуваність середовища не може бути вищою за середній рівень.

Найвпливовішою передумовою передбачуваності середовища виступає флуентність змін. При низькому її рівні кількість випадкових змін існуючих тенденцій об'єктивно обмежує можливості організації передбачувати майбутні зміни в середовищі.

Тому навіть при високих аналітико-інформаційних і прогностичних можливостях організації низька флуентність змін робить нереальним передбачення на високому і середньому рівнях. Виходячи з наведених умов і прийнятих обмежень, можна запропонувати стандартний набір диференційованих ознак середовища, що відповідає певному рівню його передбачуваності – "стандарт передбачуваності зовнішнього середовища організації" (рис. 4).

Передбачуваність змін середовища	Можливі варіанти диференціації ознак				
	Динамізм (Д)	Варіативність (В)	Флуентність (Ф)	Аналітико-інформаційні можливості (А _і)	Аналітико-прогностичні можливості (А _п)
Висока (В)	Д _(С,Н)	В _(Н)	Ф _(В)	А _{і(В)}	А _{п(В)}
Середня (С)	Д _(В,С,Н)	В _(Н,С)	Ф _(В)	А _{і(В,С)}	А _{п(В,С)}
Низька (Н)	Д _(В,С,Н)	В _(В,С)	Ф _(В,С)	А _{і(В,С,Н)}	А _{п(С)}

Рис. 4. Стандарт передбачуваності змін зовнішнього середовища організації

Застосування "стандарту передбачуваності" дасть змогу швидко позиціонувати отриману експертну оцінку передбачуваності зовнішнього середовища організації, а присутність у конфігурації ознак їх диференційованої оцінки вкаже на причини можливих обмежень таких передбачень.

Отже, рівень передбачуваності змін у зовнішньому середовищі організації залежить від об'єктивних ознак його стабільності і суб'єктивних аналітико-інформаційних і прогностичних можливостей організації. Метою визначення рівня передбачуваності змін середовища є встановлення меж стратегічного регулювання діяльнос-

ті організації. При низькому рівні передбачуваності прогностичні параметри на стратегічну перспективу не будуть коректними. Тому ефективне застосування стратегічного управління на основі передбачення майбутніх змін середовища буде науково виправданим лише за умов високого рівня прогностичних можливостей організації.

1. Акофф Рассел Л. Планирование будущего корпорации. – М., 2002.
2. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теории предвидения: Избр. тр. Экономика. – 2002.

Надійшла до редколегії 21.04.04

Д.М.Черваньов, д-р екон. наук, проф., чл.-кор. АПН України

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ – МІСІЯ КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Присвячено обґрунтуванню ролі фундаментальних досліджень у забезпеченні розвитку сучасного суспільства; виявленню загальнонаціональних тенденцій розвитку вітчизняної наукової сфери та зміни ролі вищих закладів освіти у проведенні фундаментальних досліджень. На прикладі Київського національного університету імені Тараса Шевченка розкрито значення класичних університетів у проведенні фундаментальних досліджень.

The article is dedicated to the role of fundamental research in modern society development, finding out national tendencies in the development of national sciences and changes in the role of high school in carrying out fundamental research. For example, Kyiv National Taras Shevchenko University is used to show the meaning of classical universities in fundamental research.

На сьогодні твердження про те, що наука та її ядро – фундаментальні дослідження – є найголовнішою скарбиною суспільства, безмежним джерелом його соціокультурного розвитку цивілізації стало аксіоматичним. Сучасні наукові знання є не тільки об'єктивним результатом фундаментальних досліджень, це базис для зростання добробуту суспільства загалом і кожного громадянина окремо. У ХХІ ст. повсякденним стало використання таких наукомістких продуктів, як реактивний літак, ПЕОМ, мобільний телефон тощо. А принципи їх створення і функціонування всередині ХХ ст. були лише об'єктом самих фундаментальних досліджень. Така швидкоплинність є головною ознакою сучасності. І якщо наукові знання – це особливий скарб, який належить

тільки суспільству загалом і кожному з нас як члену цього суспільства, то зберегти і примножити такий скарб можна лише зусиллями всього суспільства. Передусім, це стосується розвитку інституційної складової фундаментальної науки – тих організацій, що створюють нові знання. Головною ланкою проведення фундаментальних досліджень у розвинених країнах є університети. Проте їх роль як осередку освіти і науки в сучасному світі постійно підвищується.

Відомий американський соціолог Д.Белл, прогнозуючи розвиток постіндустріального суспільства, відзначав: "Подібно до того, як підприємство було основним інститутом протягом останніх століть, завдяки його ролі у виробництві товарів, так і університет, або будь-яка

© Д.М.Черваньов, 2005